

Περί μνήμης

(ή αλλιώς, σχόλια για τον αντισημιτισμό με αφορμή ένα ταξίδι στην Πολωνία)

Καρέ #1: Αεροδρόμιο Μόντλιν, Βαρσοβία. Φτάσαμε. Ανοίγουν οι πύλες για να μπούμε στο χώρο του αεροδρομίου. Στρατιώτες περιμένουν ακριβώς εκεί. Κάνουν έλεγχο και ζητάνε χαρτιά από 'σκουρόχρωμους'.

Καρέ #2: Κατευθείαν τρένο για Κρακοβία. Λίγο πριν μπούμε στην πόλη, ένα φανταχτέρο γκραφίτι κάνει την εμφάνισή του. Πολύχρωμο και μεγάλο, μπορούν να το διακρίνουν οι επιβάτες. Το γκραφίτι δείχνει τι απαγορεύουν οι οπαδοί της Βίσλα Κρακοβίας: το πρόσωπο του τσε γκεβάρα, το σφυροδρέπανο και το αστέρι του Δαυίδ. Witamy w Krakowie!

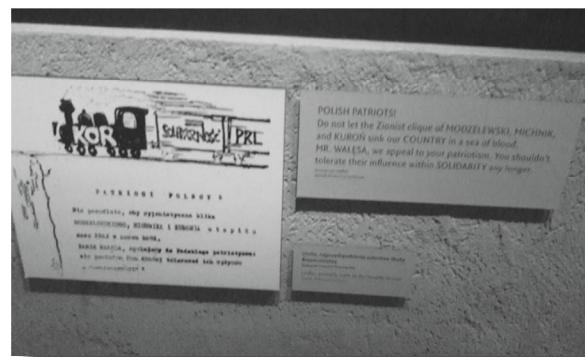
Καρέ #3: Στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς-Ι. Δύο ελληνίδες τουρίστριες συζητάνε μπροστά στο μνημείο που έφτιαξαν τα διάφορα κράτο στο Άουσβιτς: «Για ποι λόγο δεν γράφει την ελλάδα;» ρωτάει η μία. «Μάλλον επειδή δεν θα πέθαναν έλληνες εδώ», απαντάει η άλλη. Αποστομωτική απάντηση. Γυρνάμε, κοιτάμαστε μεταξύ μας. Χαμογελάμε. Ποιο Ολοκαύτωμα, ποιοι Εβραίοι, ποια ιστορία.

Άραγε θα είχανε χώρο αντίστοιχες απορίες μέσα στο πλαίσιο του πολωνικού έθνους-κράτους, καθώς είναι βέβαιο ότι εκεί, αναμφισβίτητα, 'πέθαναν πολωνοί'; Όμως, και η συγκρότηση της πολωνικότητας απαιτεί μια εθνική αφήγηση και για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και για τους Εβραίους: οι Πολωνοί τίζουν την ιστορία τους μέσα από την απο-εβραϊστική του Ολοκαυτώματος. (1) Αυτή η αίσθηση κτιζόταν σιγά σιγά καθώς προχωρούσαμε μέσα στο 'μουσείο' του Άουσβιτς-Ι, για να ολοκληρωθεί στο κτίριο που εκτιθόταν η εξόντωση των πολωνών Εβραίων. Εκεί η εβραϊκότητα των θυμάτων του Ολοκαυτώματος υπονομεύθηταν από την επιδίωξη οικοδόμησης της πολωνικής εθνικής συνείδησης. Έτσι, το Άουσβιτς από σύμβολο του Ολοκαυτώματος και της εξόντωσης των Εβραίων της Ευρώπης παρουσιάζεται πρωτίστως ως ένα σύμβιο των μαρτυρίων που υπέστη ο πολωνικός λαός κατά της διάρκεια της ναζιστικής κατοχής. Όλο το βάρος πέφτει στην ενοχή των γερμανών, στα δεινά των πολωνών (ως πολωνών), ενώ οι πολωνοί Εβραίοι δεν υπάρχουν ως θύματα με την 'ξεχωριστή' ιδιότητα της εβραϊκότητας – η οποία τους αποδόθηκε από τους ναζί.

Οι πολιτικές της μνήμης (ακριβέστερα, της λήθης ή/και της επιλεκτικής μνήμης) του πολωνικού έθνους-κράτους έχουν πολλά πρόσωπα και προσπαθούν να διαχειριστούν την ιστορικά αναμφισβίτητη χιλιετή ύπαρξη εβραϊκών κοινοτήτων εντός της πολωνικής επικράτειας. Όπως το αντιλιφθήκαμε εμείς, οι πολιτικές γύρω από τη μνήμη του Ολοκαυτώματος αναζωπυρώνουν μια προϋπάρχουσα ένταση. Η ένταση αυτή προκύπτει κυρίως μέσω της εξίσωσης των θυμάτων που ήταν πολωνοί/πολωνίδες με την εξοντωτική σφαγή των Εβραίων (πολωνών και μπ). Αυτή η απόπειρα εξίσωσης ενισχύει τον αντισημιτισμό σε κοινωνικό επίπεδο, καθώς αντανακλά την πάγια επιδίωξη του πολωνικού κράτους τόσο να 'απαλύνει' την ευθύνη των πολωνών για τη Shoah όσο και να διασκεδάσει τις εντυπώσεις αναφορικά με την ιδιαιτερότητα του αντισημιτικού μίσους. Την ίδια στιγμή, το αντισημιτικό μένος συνεχίστηκε και μετά την ήττα των ναζί. Οι επιζώντες πολωνοί-Εβραίοι επιστρέφοντας στα σπίτια τους μετά τον πόλεμο ήρθαν αντιμέτωποι με γενικευμένη εχθρότητα από τους πολωνούς γείτονές τους. (2)

Από εκεί και πέρα, η εθνικοποίηση της ιστορίας συνεχίζεται με την εξίσωση των γερμανών ναζί με τους ρώσους σοβιετικούς: αφού και οι δύο αναπαριστώνται ως στρατοί κατοχής της πολωνίας, που ο ένας αντικατέστησε τον άλλο χρονικά. (3) Απέναντι σε αυτή τη συνέχεια εθνικής αυτο-θυματοποίησης, μπορεί κανείς βέβαια να παρατηρήσει την εθνική συνέχεια του αντισημιτισμού. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος η ταύτιση των Εβραίων αρχικά με τους κομμουνιστές και, στη συνέχεια, με τους σοβιετικούς αναδιοργάνωσε τον πολωνικό εθνικισμό μέσα από τη δημιουργία της φιγούρας του «εβραιομπολεσβίκου». Κατέστησε, με τον τρόπο αυτό, τους Εβραίους ως υπεύθυνους για την κατοχή της πολωνίας από τους ρώσους.

Είναι αυτή η συνέχεια που καθιστά τον αντισημιτισμό επικίνδυνο. Είναι αυτή η συνέχεια που επικυρώνει την αναγκαιότητα για αντιφασιστική συνείδηση και δράση: τόσο ενάντια στις πολιτικές λήθης όσο και

Η παραπάνω φωτογραφία τραβήχτηκε στο Μουσείο Ιστορίας των Εβραίων της Πολωνίας στη Βαρσοβία. Αν και δεν φαίνεται πολύ καλά, στη φωτογραφία αυτή – η οποία αναφέρεται στην περίοδο που το πολωνικό κράτος ανήκε στο ανατολικό μπλοκ – υπάρχει η 'προσταγή' προς τα συνδικάτα Αλληλεγγύης: «ΠΟΛΩΝΟΙ ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ! Μην αφήσετε τη σιωνιστική κλίκα των MONTZELEΦΣΚΙ, MIXNIK και KOYRON να βυθίσουν την ΠΑΤΡΙΔΑ μας σε μια θάλασσα αίματος. KYPRIE BALΕSA, κάνουμε έκκληση στον πατριωτισμό σας. Δεν πρέπει να ανεκτείτε άλλο την επιρροή τους μέσα στην ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ.»

ενάντια στην κυριαρχη αφήγηση για τον αντισημιτισμό.

μιλώ για το κίτρινο άστρο/
που πάνω του πεθαίναμε κάθε στιγμή/
την εποχή της αγχόνης/
δεν μιλώ για ρόδα.

Rose Ausländer

Από την άλλη πλευρά, οι πολιτικές της λήθης είναι πολυδιάστατο πράγμα. Συνίστανται σε πρακτικές γράψιματος, σβοσίματος, διόρθωσης, επαναδιατύπωσης, σιωπής και λόγου. Είναι οργανωμένες και διάχυτες, με διαχρονικά χαρακτηριστικά αλλά και εντοπισμένες διαφοροποίησεις σε συγκεκριμένα πλαίσια όπου δρουν οι εκάστοτε ενδιαφερόμενοι. Κομβικής σημασίας για την επιτυχία αυτών των πολιτικών σε σχέση με τον αντισημιτισμό είναι η κατασκευή ενός βολικού αφηγήματος για το έτι στην αντισημιτισμό, ενός αφηγήματος γύρω από το «τις πταιέι». Το τελευταίο αφορά το συμβολικό εντοπισμό της κυριαρχίας. Ο στόχος της πολιτικής της λήθης μπορεί να ποικίλλει ανά περίπτωση, ωστόσο

φαίνεται πως πάντοτε ευρύτερος στόχος της είναι η εξιδανίκευση του κυρίαρχου, η αναπαράσταση του ως μη-κυρίαρχου. Ενίστε είναι και η τοποθέτηση του κυρίαρχου στην ίδια μοίρα με το θύμα. Αν γίνεται, δε, το θύμα να εξαφανιστεί τελείως από το προσκήνιο και να πάρει τη θέση του ένα άλλο υποκείμενο του οποίου η σχέση με την κυριαρχία είναι οπωσδήποτε τουλάχιστον θολή, τότε ακόμα καλύτερα.

Αυτό, εξάλλου, δεν συμβαίνει γενικότερα με την απο-εβραιοποίηση του Άουσβιτς, όχι τόσο από αυτούς που τονίζουν πως υπήρχαν και άλλα θύματα από μειονότητες, αλλά κυρίως από αυτούς που θέλουν να επανεγγράψει το Άουσβιτς στη συλλογική ευρωπαϊκή μνήμη, ως βωμός στον οποίο θυσιάστηκαν έτσι γενικά και αόριστα τα θύματα της ναζιστικής «τρέλας», «οι λαοί της ευρώπης διλαδή; Εδώ η αποεβραιοποίηση έχει ξεκάθαρο στόχο την αναγωγή της δολοφονικής ικανότητας και ιστορικότητας σε ίδιον όχι των (κυρίαρχων) κομματιών των ευρωπαϊκών κοινωνιών, αλλά του πολύ ειδικού και ιδιόμορφου και συγκεκριμένου παρελθόντος 'φαινομένου' που λέγεται «ναζισμός». Έχει στόχο επίσης να μας παρουσιάσει αυτούς τους «λαούς» ως ομοιογενείς οντότητες, απαλείφοντας έτσι τη διάσταση του εμφύλιου πολέμου με τις κάθε είδους μειονότητες, που «απειλούν» τη συνοχή και την αναπαραγωγή της ιδιαίτερης εικόνας του εθνικού σώματος. Απαλείφεται δηλαδή, η πιο ευρέως διαδεδομένη διάσταση του πολέμου, αυτήν για την οποία δεν μαθαίνουμε από τις ιστορικές αφηγήσεις που μας προσφέρει το κράτος, αλλά από την κοινωνική ιστορία των υποκειμένων που δεν χωράνε και ούτε θέλουν ντε και καλά να χωρέσουν σε οποιαδήποτε κρατική αφήγηση.

Γνωρίζουμε καλά πως υπάρχουν χίλιοι τρόποι να αρνηθείς ένα γεγονός στις πραγματικές του διαστάσεις και ο κόσμος συνήθως δεν είναι άσπρο/μαύρο, με τον διάβολο και τις διαβαθμίσεις να κρύβονται στις λεπτομέρειες. Μπορεί ο Πλεύρης να ισχυρίζεται πως το Άουσβιτς είναι λίγο-πολύ μύθος των Εβραίων, το Κράτος να έχει σαφώς διαφορετική θέση, και στην τελική και οι δυο να λένε ουσιαστικά το ίδιο πράγμα; Γίνεται. Στην επικράτεια που ομιλείται η ελληνική, αυτές οι πολιτικές είναι ιδιαίτερα δουλεμένες, από κάθε άποψη. Έχουν συνοχή και συνέχεια, παρόλο που η ανομοιογένεια, η πρωτοβουλία, η αντίφαση και το τραγελαφικό συνήθως τις χαρακτηρίζουν επίσης.

Μπορεί να μην έχετε ακούσει, γιατί έτσι πάιε με τις πολιτικές της λήθης, αλλά εδώ και χρόνια μαίνεται ένας αγώνας για την ερμηνεία του ποιό/άντιαν το/τα θύμα/τα στο Άουσβιτς. Στα πλαίσια αυτού του αγώνα, τις πλήρεις διαστάσεις του οποίου δε μπορούμε να αναπτύξουμε εδώ, και για να παραμείνουμε στην εγχώρια βιομηχανία αξιοποίησης του Ολοκαυτώματος, εντοπίζουμε ως στιγμή κλειδί την ανάδυση των «Ελλήνων του Άουσβιτς».

Παρέκθιση. Στο βιβλίο της, *Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων*, η ιστορικός Katherine Fleming αναφέρει χαρακτηριστικά, επικαλούμενην μαρτυρίες και απομνημονεύματα επιζώντων, πως οι κρατούμενοι στο Άουσβιτς, σε μεγάλο βαθμό Εβραίοι της ανατολικής Ευρώπης, όταν έφτασαν Εβραίοι από την Ελλάδα, δυσκολεύονταν να πιστέψουν πως μπορεί να υπήρχαν τέτοιοι, Εβραίοι στην Ελλάδα. Και έτσι τους έλεγαν Έλληνες. Ήταν παράδοξο, καθώς για τους Εβραίους από την Ελλάδα υπήρχαν σαφείς διαχωριστικές γραμμές από τους «Έλληνες» όσο βρίσκονταν στην Ελλάδα, και στο Άουσβιτς πλέον, κυρίως μεταξύ άλλων Εβραίων, έγιναν τελικά αντιληπτοί, ταυτίστηκαν ως Έλληνες.

(1) Στο *Poland and the Jews – Reflections of a Polish Polish Jew* του Stanisław Krajewski (2005, Austeria) βρίκαμε πολλούς παρόμοιους προβληματισμούς με όσους εκφράζονται σε αυτό το κείμενο αναφορικά με το πολωνικό εθνικό πλαίσιο. Οι βασικότεροι από αυτούς υπάρχουν στα κείμενα “Auschwitz as a challenge”, “The Jewish problem as a Polish problem” και “Poland and the Jews: inescapable issues”.

(2) Στις 11 Αυγούστου 1945, ένας όχλος πολωνών (συνεπικουρούμενος από μονάδες της αστυνομίας και στρατιώτες) επιτέθηκε στη συναγωγή της Κρακοβίας, μετά από ‘φίμες’ πως Εβραίοι σκότωσαν ένα χριστιανόποιο, για να καταλήξει να κυνηγά Εβραίους σε πολλές γειτονίες της πόλης. Το πογκρόμ τελείωσε με απολογισμό πέντε νεκρών και δεκάδες βαριά τραυματισμένους Εβραίους, ενώ λεπλατήθηκαν οι συναγωγή και πολλά εβραϊκά καταστήματα και σπίτια. Αντίστοιχος λίθιελος χρονισμοποιήθηκε λιγότερο από ένα χρόνο αργότερα, στις 4 Ιουλίου 1946, όταν –μετά από ‘φίμες’ πως ένα παιδί είχε απαχθεί από Εβραίους και κατάφερε να τους ξεφύγει– έσπασε πογκρόμ στο Κίελτες (Kielce) που κατέληξε στη δολοφονία 42 Εβραίων και στον τραυματισμό τουλάχιστον άλλων τόσων. Λεπτομερής περιγραφή του πογκρόμ του Κίελτες, του πρώτου μεταπολεμικού αντιεβραϊκού πογκρόμ, μαζί με μια προσέγγιση που εστιάζει στην ιστορικότητα του αντισημιτισμού στην Πολωνία, μπορεί να βρεθεί στο *Fear: antisemitism in Poland after Auschwitz* του Jan T. Gross (2006, Princeton University Press).

(3) Η έξισωση των ναζί με τους σοβιετικούς είναι μια γενικότερη ανατολικοευρωπαϊκή τάση. Το φαινόμενο μάλιστα έχει ονομαστεί από πολέμιους αυτής της τάσης ως “holocaust obfuscation” που φυσικά σαν στόχο έχει την ανάπτυξη της εθνικής ιδεολογίας όλων αυτών των κρατών, που βέβαια περνά και μέσα από την αθώωση των δικών τους ναζί. Όσον αφορά τον θεσμικό αντισημιτισμό της Πολωνίας την δεκαετία του '60 είναι αρκετά σημαντικό να εξετάζεται σε σχέση με την γραμμή της ΕΣΣΔ μετά τον πόλεμο των 6 ημερών. Φυσικά και ειδικά στην Πολωνία η αντισιωνιστική εκστρατεία χρησιμοποιήθηκε ως δίσοδος για την επαναφορά πιο εθνικιστικών μορφών αντισημιτισμού, αλλά ο σχέση με το Ισραήλ δεν πρέπει να μας διαφεύγει. [Ευχαριστούμε τον M. για την επισήμανση αυτή.]

Όταν μιλάμε για «Ελληνοποίηση του Αούσβιτς» δεν αναφερόμαστε στο παραπάνω στιγμιότυπο-μαρτύρια των επιζώντων. Αναφερόμαστε περισσότερο σε διακριτικές προσπάθειες –κυρίως μέσω της γλώσσας και των λέξεων– να αναδειχθεί το Άουσβιτς ως τόπος μαρτυρίου όχι των Ελλήνων Εβραίων, αλλά των Ελλήνων γενικά. Παραφράζοντας τον Πλεύρο, θα λέγαμε πως πρόκειται για την ανακατασκευή του Άουσβιτς ως ελληνικό, αυτή τη φορά, μύθευμα. Πείτε μας υπερβολικούς, αλλά δεδομένου ότι τα περισσότερα βιβλία δεν τα αγοράζει ο κόσμος – ειδικά αν πρόκειται για βιβλία με λυπτηρό θέμα (του στυλ αυτά που «δεν-μπορεί-να-συμβαίνουν-πλέον»)– ο τίτλος του βιβλίου είναι το μισό περιεχόμενο. Τι άλλο μπορεί να σκεφτεί κανείς, προσπερνώντας τον τίτλο του βιβλίου *Έλληνες στο Άουσβιτς – Μπίρκεναου*, της Φ. Τομαή; Μας έρχεται στο μυαλό τα πολύ ελληνικό πραγματικά, Μαουτχάουζεν, σε στίχους Καμπανέλλη και μουσική Θεοδωράκη, το Άσμα των Ασμάτων:

«Κοπέλες του Μαουτχάουζεν, κοπέλες του Μπέλσεν μην είδατε την αγάπη μου;/ Την είδαμε σε παγερή πλατεία μ' ένα αριθμό στο δόσπρο της το χέρι με κίτρινο άστρο στην καρδιά.»

Να σημειωθεί πως ουδέποτε συνδέθηκε στην συλλογική, εθνική συνείδηση ο Θεοδωράκης και τα τραγούδια του με το χαμό των εβραίων της Ελλάδας, αλλά με τα βάσανα και την αγωνιστικότητα της ελληνικότητας. Τι σημασία έχουν οι στίχοι όταν κοινό και καλλιτέχνης μοιράζονται την απόλαυση της ελληνικότητας; Τι σημασία έχει που ο Καμπανέλλης συνελήφθη καθ' οδόν προς την Αυστρία, με προορισμό τη Μέση Ανατολή, ενώ κιλιάδες ανώνυμων Εβραίων ταξίδεψαν στοιβαγμένοι σε βαγόνια χωρίς παράθυρα προς την εξόντωση τους; Τι σημασία έχουν αυτά όταν το «4ο Ράιχ επελαύνει ξανά»;

Έχουν σημασία. Για να είμαστε σαφείς, μιλάμε για κάτι που έχει πολιτική σημασία και καθόλου δεν πουλάμε ακαδημαϊκή ή φιλολογική παπάτζα: Παρόλο που είναι συγγραφέας σημαντικών λογοτεχνικών τίτλων όπως το *Κακούργα ιστορία* και... ο *Χίτλερ ήθελε κούρεμα!* ή το *H αρπαγή της Ευρώπης*, η Φ. Τομαή δεν είναι ούτε πεζογράφος ούτε μια ακάματη ιστορικός η οποία προσπαθεί να αξιοποιήσει φαινομενικά ασήμαντα πράγματα, αλλά ξέρει ήδη από την πλευρά της τι έχει σημασία και τι όχι. Γράφει ιστορία για το κράτος, αφού είναι η υπεύθυνη του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών, «Ειδική Εκπρόσωπος ΥΠ.ΕΞ για θέματα Αντισημιτισμού και Ολοκαυτώματος», αλλά και Εκπρόσωπος της Ελλάδας στο *ITF (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education)*. Το ψεύδος είναι υπολογισμένο. Έλληνες στο Άουσβιτς... κάθε ελληνική οικογένεια έχει μια ιστορία διάσωσης Εβραίων (Οι Έλληνες Δίκαιοι των Εθνών, Υπουργείο Εξωτερικών, επιμ. Φωτεινή Τομαή)... Έλληνες *Sonderkommando* εξεγέρθηκαν στο Άουσβιτς και η ελληνική σημαία βάφτηκε και πάλι με τα αίματα των ελλήνων γενναίων ανδρών... οι Εβραίοι κάθηκαν γιατί δεν αγωνίστηκαν και τους πρόδωσαν οι δικοί τους, ούτε κατά διάνοια λόγω και δικής 'μας' συμβολής.

Μέχρι προσφάτως γνωρίζαμε για τη θυματοποίηση ως πάγια ρητορική ταύτιση γύρω από την οποία εξυφαίνεται η ελληνικότητα, η ελληνική εθνική ταυτότητα. Τώρα πρέπει να μιλήσουμε όμως ξεκάθαρα για την ελληνοποίηση των θυμάτων του Άουσβιτς. Για να μην μπερδεύεστε, η ελληνοποίηση των θυμάτων του Άουσβιτς ισοδυναμεί με μια πτυχή της ευρύτερης αποεβραιοποίησης του Ολοκαυτώματος. Ισοδυναμεί επίσης, όμως, με μια πτυχή του ευρύτερου, μονότονου, ελληνικού μοτίβου της αγωνιστικής θυματοποίησης. Πολλοί έχουν να πουν πολλά για τα «λόμπι και τα διευθυντήρια» του διεθνούς εβραϊσμού και τι άλλο,

για την προσπάθεια τους υποτίθεται να οικειοποιηθούν πλήρως το Ολοκαύτωμα και να επισκιάσουν τη μνήμη των υπολογίων θυμάτων. Όλοι αυτοί, μας μιλάνε καθημερινά μέσα από τον Τύπο, κοινωνικό και καθεστωτικό, και τη μεσημεριανή τηλεόραση. Μέσα από αυτή την αφήγηση φαίνεται ξεκάθαρα πώς λειτουργεί και το ελληνικό κράτος, δια χειρός της πένας του βαρέος πυροβολικού των διανοούμενων του ΥΠΕξ: πρόκειται για αγνό φθόνο για τη θέση του θύματος –ενώ, την ίδια στιγμή, στρατηγικά φαίνεται πώς λειαίνει πολλές αντιφάσεις και ανταγωνισμούς και έχει καλές χρήσεις στο σήμερα. Η κυριαρχία έχει επιτύχει τον στόχο της, μπορεί να αναπαραχθεί, όταν αποκρύπτονται επιμελώς οι ιστορικές λεπτομέρειες που θα έδειχναν αλλιώς πώς ο κυρίαρχος εκτόπισε, δολοφόνησε, εξαπάτησε για να γίνει τέτοιος.

Η ελληνοποίηση του Άουσβιτς είναι μια τέτοια πολιτική λήθης με πολλαπλές λειτουργίες, που επιχειρείται και από πλευράς συγκρότησης της αγωνιστικής (και ταυτόχρονα και της θυματοποιητικής) ελληνικότητας ως κομμάτι του ελληνικού εθνικού αφγυήματος. Το ότι διακριτά και υπολογίσιμα κομμάτι αυτής της κοινωνίας συνεργάστηκαν με τους Ναζί, τουλάχιστον στο ζήτημα του εκτοπισμού των Εβραίων, από το οποίο προσπορίστηκαν ουκ ολίγα, είναι γεγονός που πρέπει να συγκαλυφθεί καθώς δεν κουμπώνει εύκολα με την αφήγηση που θέλει τον έλλινα θύμα του ναζί, τότε και σήμερα. Με άλλα λόγια θα λέγαμε πώς μέσα από την κυρίαρχη αφήγηση του ελληνικού κράτους για το Ολοκαύτωμα, ή αλλιώς μέσα από την ελληνοποίηση του Ολοκαυτώματος, επιχειρείται η ανάδειξη του Άουσβιτς ως συμβόλου που εξηγεί στους έλληνες την γενεαλογία των δεινών τους: και όχι ως συμβόλου του τρόπου με τον οποίο οι «λαοί» της ευρώπης συνεργάστηκαν με τους ναζί για να εξοντώσουν αυτό που θεωρούσαν πως υπονομεύει και απειλεί τον κόσμο τους.

μιχάλης & c.r.w.

Ο φωτογράφος Shahak Shapira με το πρότζεκτ του Yolocaust εκθέτει τη συμπεριφορά και τις σέλφις των τουριστών στο μνημείο του Ολοκαυτώματος στο Βερολίνο, θίγοντας το ζήτημα της λειτουργίας της μνήμης και των μνημείων της εβραϊκής γενοκτονίας.